

EL CLASSICISME SUBTIL: *CONTRA LA MORT*, DE PERE ROVIRA¹

Contra la mort, crida el poeta Pere Rovira fent que el pòrtic del seu darrer fruit literari adopti l'aparença, amb la imatge familiar però prou inèdita del cos femení nu com a reclam per a un llibre de poesia en català, de les velles invectives ciceronianes, que van elevar a categoria les possibilitats del sintagma 'in + acusatiu' per a l'atac a allò que no volem, a allò que no pot esdevenir una presència amiga. I, certament, que calgui 'ben morir' no treu a la mort la seva condició d'enemic.

Pere Rovira, sense l'autocompassió (intel·ligent, però: alerta!) de Pierre Corneille, que es planyia de ser a cinquanta anys un amant sense futur [«L'amour ne rend point la place / à de mauvais combattants, / et rit de la vane audace / des galans de cinquante ans»], pren el camí, als seixanta-quatre, dels mots sincers —que mai no són un art de la contenció, sinó de la impietat— per arrabassar a la desfeta inevitable tota la bellesa dels moments, que són anys, en què juguem [en què juga l'amor: «Quan estimem de veritat, convenim una treva amb la mort», diu Ernest Hemingway en un moment gloriós de la pel·lícula *Midnight in Paris*, de Woody Allen] a fer 'com si no'.

Era intel·ligent Corneille, i ho és també Pere Rovira: el nostre poeta ha defugit la temptació d'incórrer en els vicis discursius de l'eroto-didacta, del *magister amorum* sense carn ni esperit al darrere (hem de confessar que aquest va ser un greu defecte del grandíssim —però evasiu— Ovidi), i ha projectat sobre la mort i la vida —dualitat que només l'amor pot abastar i resoldre— una mirada calidoscòpica que té l'encert de retratar-nos, de posar-nos en evidència sense allunyar-se mai de la peremptorietat de les petites coses, que són —molts poetes ho ignoren encara; ho sabia en canvi Catul, que va convertir les *nugae*, les bagatel·les, en una completa visió del món— la sang que omple les venes dels versos (llegiu amb cura el poema titulat «El coll»).

Pere Rovira ens regala quaranta-set (ell és 'del 47': és quan va néixer per a la mort i per a l'amor que la nega) dentades [«fuego

1. Pere ROVIRA. *Contra la mort*. Barcelona: Proa, 2011.

dientes abajo hincando el centro», diria Miguel Hernández] que dibuixen el mapa de la passió i d'algunes de les seves epifanies més preuades; tot plegat, en cinc seccions.

El llibre *Contra la mort* és una construcció admirablement concèntrica que s'obre amb uns «Records de l'altre món», peça que integra una secció de poema únic: un cop llegida, no hi ha dubte que la seva rotunditat no admet companyia («i jo t'abraçaré amb els meus braços d'ara», diu en el seu punt climàtic culminant; «i els meus ossos sabran que tornem a estar junts, / i ja no tindran fred en el seu clot horrible», en la conclusió); aquest pensament i sentiment angoixant —l'amor ho és, ho és la mort— troba el seu sentit en els dos darrers versos de l'últim poema del llibre («Els dons»: «el meu amor no entén la paraula morir; / per estimar-te sempre, no em necessita a mi»). Els poetes amb ofici saben, com Pere Rovira bé demostra, que estimar encara 'des de l'altre món' —'amor més enllà de la mort'— és l'acte de rebel·lia més contundent (l'excés, tal vegada, definitiu contra uns déus que practiquen la venjança de la immortalitat) per plantar cara a l'únic destí possible i real, a l'única forma de justícia de debò inapel·lable [val a dir que Pere Rovira aconsegueix aquí, amb una força en l'expressió que millora de molt els models anteriors, inscriure's en una fastuosa tradició poètica que, si més no, arrenca de l'elegíac romà Properci i, amb la fita prou divulgada de Quevedo, no deixa d'estar present en la poesia més pregonament epicúria de tots els temps; què fa, doncs, un gran poeta com Pere Rovira?: dir novament, incrementant l'*eîdos* primigeni i dotant-lo de trets originals, el que ja ha estat dit, perquè 'poesia' (recordar-ho ve a tomb) és art de la versificació més verí semàntic més cultura literària, habilitats, totes tres, que Pere Rovira atresora amb escriu].

Tot el que he comentat fins ara ja és motiu suficient per afirmar que ens trobem davant un excel·lent llibre de poesia: oblidem, sovint, que els poemes han de contar a la seva manera una història (a la manera com ho fa una novel·la), i cal disposar-los, ordenar-los bé. Pere Rovira sembla haver escrit aquest llibre en el moment precís en què la història li ha vingut imposada com si fos un veritable fat —la poesia és tirànica, gairebé més que la vida mateixa—, i aquesta és

la millor garantia de què disposa el literat, el privilegi més alt de què gaudeix l'escriptura.

De la secció titulada «Apunts», són petjades segures per a la memòria, punyals que —venint d'una intuïció de la mort— de la mort volen escapar-se, aquestes imatges colpidores: «El teu nom sempre em deixa un gust de sí» (no li convé a l'amor anomenar-se 'mai'); «No miris més les coses que no vols» (l'amor es marceix i es mor cada cop que s'entesta a no ser ell, a voler morir); «Seràs, vora la mar, l'única altura / que espero de la sort» (i és que l'amor ignora, tràgicament, que és ell la mesura exacta del lloc de cadascú en el món: ens hem cregut, per dissort, el conte de l'alienació per amor, i ens hem tornat, tràgicament, éssers impossibles); «No et despertis encara, que la llum / no us separi les boques» (heus ací la clau de volta: lliurar-se al plaer de la nit infinita —que no és encara la «nit perpètua» de la mort— malgrat que el dia hagi de retornar amb el do traïdor del pa sec de la Realitat —esdevenir, per tant, personatges wagnerians, viure per sempre en la pell de Tristany i Isolda—).

A aquestes alçades de l'obra que comentem, Pere Rovira se'ns manifesta com a poeta clàssic, com a escriptor que, en conrear les vies del classicisme, ens ha encomanat —sense que ens n'adonem, com feien els antics metges grecs quan guarien amb paraules— una mena de solidesa que no percebem perquè *Contra la mort* «és el seu millor llibre» (asseveracions d'aquesta índole no acostumen a significar res de res), sinó perquè, entre tots els seus, *Contra la mort*, per la profunditat de la seva temàtica i per la cura exquisida dels aspectes formals, romandrà entre els llibres que rellegirem (com rellegim els grans clàssics de tots els temps), això és, entre els llibres que, acompanyant-nos en cada edat de la vida, llegim cada cop de nou mentre ells són delators, amb llur instint de permanència, dels nostres canvis i dels nostres anhels inabastables.

I, parlant de classicisme, llegint els poemes de la secció titulada «Arbres», he vist Antonio Machado en Pere Rovira. I l'he vist en la corporeïtat de les descripcions: com l'om de Machado, el llorer, els ametllers, la primera rosa, l'oliver mil·lenari i els avellaners de Pere Rovira [també el mar, tan present en la seva obra] són els que ell

ha vist i ha tocat, el teler d'on han sorgit les emocions serenes de la quotidianitat i el refugi de les temences més desassossegants. Pere Rovira sap que no cal que la poesia parli directament de l'amor per inspirar-lo, perquè l'amor és quelcom semblant a una causa última que, de sobte, enceta un diàleg amb la natura gràcies al qual tot s'il·lumina i tot assoleix un sentit cabdal, en part amorós, en part purament existencial: també Lucreci i Virgili, en l'embolcall dels versos que parlen de prats i tempestes, hi amaguen tota una teoria dels sentiments. Es fa punyent d'una manera especial, en aquesta secció, el to assertiu, sentenciós, horacià al capdavant, dels versos de Pere Rovira, pletòrics de fórmules adients al sermó moral i a la seva pròpia 'ètica de la premonició' (es tracta d'un joc esplèndid en virtut del qual la lírica va fent el seu camí natural cap a l'elegia): «la fusta no demana pietat»; «Redimiran la llum amb les seves flors blanques [els ametllers]»; «petons [de les roses joves del vell roser] als nostres morts, que es marciran / sobre l'hivern perenne de les tombes»; «L'oliver ja fa segles que sap ser pacient».

Les dues darreres seccions de *Contra la mort*, titulades «Homenatges» i «Sempre», revesteixen al meu parer la gravetat (la *gravitas*, això és, l'elevada dignitat) pròpia d'un llibre de poesia que vol donar-se al lector com a culminació d'una sensibilitat educada al llarg de tota una vida d'observació i d'introspecció amatents. «Homenatges» i «Sempre» tenen, doncs, aquella noblesa d'inspiració que trobem, per exemple, en Ronsard i en Baudelaire —poetes estimats i traduïts per Pere Rovira—, una sàvia amalgama dels conceptes amb el to «savant» tan genuí del nostre poeta (Pere Rovira és molt francès), una manera de mirar a la qual mai no ha renunciat segur com està que la poesia canta 'altrament' allò mateix que proclama la filosofia, si hem de creure el que Antonio Machado fa dir a Juan de Mairena. Per descomptat, som lluny de l'hermetisme —de vegades cercat amb veritable obsessió— que caracteritza una bona colla de poetes (catalans i no catalans) d'actualitat: si ens poséssim seriosament a esbrinar les raons d'aquest hermetisme, tot sovint ens adonaríem que al seu darrere ni tan sols poesia o poeta no hi ha.

No és el cas de Pere Rovira, que cavalca amb Paul Verlaine («Cavaller emmascarat...»), valent, contra la mort: només les grans veus poètiques (els grans cors: gens durs, massa sensibles) han après que la vida «iba en serio» —com si fos una orgia de coneixement i de voluntat— després d’haver batut en combat la mort mateixa, que només arriba una vegada però mai no descansa. «Balada de l’amic mort» és un poema extraordinari que no vol tenir res a veure (se’n surt, però?) amb «Cavaller emmascarat» [només l’autor en podria treure l’entrellat: hi té cap obligació?]; podríem concloure, mentrestant, que el que la mort no sap —però sí sap el poeta— és que vivim i viurem en els records fragmentaris que de nosaltres tenen i tindran els qui ens convoquin i ens ressuscitin («El recorden les seves amants / perquè, a trossos, va ser inoblidable»), i no hi ha dubte tampoc que al poeta li cal seguir viu per parlar cara a cara amb la mort (llavors, només sota aquesta condició, la mort, qui sap?, ens respecta: «Prudència, des d’ara! Només un cop surt bé»).

Aquestes correlacions temàtiques atorguen al llibre de Pere Rovira una coherència interna remarcable (cal saber que això que anomenem ‘sentit’ podria reduir-se a un art de l’estructura); podem posar l’exemple del poema «La que no té mai por» («La que no té mai por de ser valenta»): es fa de debò entenedor quan, tot seguit, a «Dedicatòria», llegim: «i amb mirada de jove et copia [aquest llibre] / la bellesa, la fe, l’alegria, / i, com jo quan l’escriu, fa el cor fort: / vol durar, per estar més amb tu.»

Té un avantatge la poesia quan és pura: que fa estèril l’esforç del poeta per combatre amb cuirassa. Heus ací la gran sort —però també el gran premi, perquè aquesta mena de fruit no cau del cel— de la ‘constància’ poètica: com la del *sapiens* estoic, la *constantia* del poeta queda paradigmàticament reflectida en un llibre com aquest, en què les referències personals d’una vida «que ha estat digna de ser viscuda» (diguem-ho a la manera d’Enni) resten dempeus per fer front a l’acte final del drama, que exigirà un amor —més que fort— enfortit per la consciència de la necessària redempció que ell ens assegura en els tràngols centrals de l’existència; la lucidesa no exclou, però, que les complicitats del món són imprescindibles (com la del vi, tan intel-

ligentment estimat per Pere Rovira —llegiu «Brindis»—: «Ningú en estat de sobrietat permanent no va poder mai ser genial», ens ensenya Plató; cal reconèixer, en aquestes bogeries transitòries, en aquest ‘deixar-se anar’, un desafiament a la mort mateixa, que la mort accepta de bon grat com accepta el tro, de vegades, els nostres actes dissuasius).

En aquest context de gran emotivitat, el llibre ens regala una altra peça portentosa: «Amics vells», un poema de memòries, de paraules ja dites però que volen perdurar. A banda que potser no en trobareu en el llibre de millors, és ben cert que són les úniques possibles, i el poeta, un cop despullat ja de tot, no se les amaga ni ens les amaga. En «Amics vells» rau, al meu parer, l’essència de l’aportació poètica de Pere Rovira en aquest llibre sorprenent de tonalitats alhora fosques i enlluernadores, alhora crepusculars i voluptuoses. «Amics vells» té un valor idèntic al d’un tret a la consciència adormida de qui viu mort, de qui no sap quin pa hi donen en aquesta vida quan l’amor es limita a ser una ficció alimentada per una educació sentimental defectuosa. Només un home que ha volgut tenir (i s’ha donat a ell mateix) una bona educació sentimental —no és aquesta, mai!, ni un do del bressol ni una virtut que es pressuposa— és capaç, amb l’ajut en aquest cas de la segona pell (és la segona?) de poeta, de proferir veritats tan aclaparadores [«Nunca es triste la verdad; lo que no tiene es remedio», Joan Manuel Serrat *dixit*] com aquestes [que no són exactament frases lapidàries sinó colors del mosaic de la vida, fotografies que hem vist en els àlbums de tothom i que un dia, també, seran el nostre únic bagatge]: «ni són les nits / concursos de mentides en els llits»; «desarmades, van les tropes / [...] al camp de l’extermini»; «ara que anar a la vida és anar a casa» (vella consigna d’un Pere Rovira perfectament ‘orgànic’ des del llibre *Distàncies*, de 1981, fins al moment actual: el poeta sempre es veu ell mateix una mica vell; en realitat, la poesia no és mai un art de joventut); «és veritat que ens maten els dolors»; «som alhora cendra i brasa». No hi ha trampa: caldrà, un cop acomplertes totes les desmitificacions que el pas del temps —dictador— ens imposa, que l’amor veritable, la més perfecta de les idees («l’últim amor, que sempre és el més fort»), ens situï davant la cruïlla fatal.

A aquest moment de transcendència sense comparació possible (amb encert ensenyaven els antics romans que viure bé demana preparar-se per a una bona mort) és inherent el record tranquil — perquè així ha de ser: morir ha de ser ‘morir en pau’ — d’una vida que no va ser un paradís i que, probablement, a cap paradís no ens durà (ans al contrari: eren «feréstegues» les nostres arrels, i vam haver de lluitar-hi). Però, un cop més, la força increïble de les imatges poètiques no ens plou pas buida; el poeta ha de conviure en harmonia amb l’home: «Pare, cada any ets més en el meu pols / i els cops de no tenir-te són més forts».

El llibre *Contra la mort* enfila la seva conclusió amb una recerca de la veritat que s’hi pot albirar en les absoluteses (‘sempre’, ‘mai’) que són l’encís —i, alhora, el llast— dels amors i de la resta de fruits agre-dolços de la vida. Se’ns manifesta aquí el poeta en el seu vessant més fràgil —o l’home més fràgil que, endemés, ha poetitzat la seva pròpia vida—: «no m’abandonis mai»; «si no et tingués amb mi»; «un vers que visqui amb tu fins al final»; «I dormiràs amb mi»; «no t’estimaré mai en passat»; «un cel de veritat, el cel més bell»; «tornaré a viure amb tu».

Pere Rovira no es traeix ni ens traeix fent poesia: és cert que «Quan ja siguis molt vella» pot revestir l’aparença d’un al·legat («à la manière de Ronsard») de l’erotodidacta, del vell amant que, en intuir el final estrepitós de tots els somnis, es redimeix ell mateix redimint de la tenebra —també de la tenebra de no ser ‘ningú’ en haver perdut la veu que la lloava— la dona estimada; però jo conec en Pere i sé que, com predicava Sèneca, sap reduir l’amplària de la corba i retallar aspiracions exagerades: defugir la temptació d’anomenar-la enalteix la musa, perquè l’absència del nom (no el va saber amagar Catul ni inventant-se’l; va amagar una pluralitat de noms reals Horaci perdurant, com a *amator*, falsament) permet al poeta fer les paus amb la forma més perfecta de perdurabilitat, que és la de la companyia, la del frec, la de la proximitat. La poesia fa la resta: acotar el desig real singularitzant-lo i personalitzant-lo, i construir després un desig pur per al ‘més enllà’.

És bo que el poeta tingui d’ell mateix —en tant que home— una visió no pas escapçada sinó integral, no pas selectiva sinó polièdrica;

només el poeta que envelleix bé (amb l'home que envelleix bé) pot dir —com si fos veritat, perquè és veritat!— versos tan lligats a la vida que fóra impossible escatir diferències entre totes dues pulsions: «el defici / del nostre amor, que torna a començar»; «besant de cap a peus la teva vida», i per bé que aquesta meravellosa certesa hagi de tolerar (és també una constant de la poesia, com ho és de la vida) el combat amb els *lausengiers*, que no són ja els *senes severiores* maleïts per Catul sinó —igualment enemics dels amors— els joves arrogants i prepotents (llegiu amb atenció «La burla») [hi ha aquí, per cert, una interessantíssima inversió del tòpic: ara són els joves els encarregats de ridiculitzar l'enamorat (i nosaltres repliquem com ho fa la inscripció pompeiana: *bis pereat qui vetat amare!*, «mori dues vegades qui s'oposa a l'amor!»); però no debades dèiem fa poc que Pere Rovira és un poeta 'orgànic': en realitat constatem —en la seva inversió— la persistència del motiu, atès que en el llibre *Distàncies*, escrit quan el poeta era jove i eren els vells «els massa severos», llegim «¿'Felina'? / diuen divertits, amb ironia. / [...] però s'estarrufa [el pardal confiat] / dins teu i riu / dels qui [...] / han d'inflar, ridículs, plomes moixes / i sortir a picar molles pels carrers», i també «I si et retreuen [...], digues-los que només de banquetes / de pardal pot nodrir-se el furiós gat mesquer de l'amor»]. Per això, com en una mena de construcció anular, la poesia es deixa encerclar per la lògica i diu («La burla»): «Altiva joventut que em veus passar / [...] ignores massa coses [...] / fes esperar la burla i la ironia».

Pere Rovira ens regala un humanisme lúcid en el seu darrer llibre. Hom podrà retreure al poeta una insistència tal vegada obsessiva en la idea de la mort imminent; però també és veritat que fóra obscè pretendre el contrari (no parlar-ne, fugir...): quan un poeta arriba a afirmar de la mort, a seixanta-quatre anys, «Ara ja no m'espanta» («Nits»), qui ja no pot de cap manera escapar-se és el lector, que ben probablement aprendrà —si no amb aquest llibre, amb un altre; si no amb una negació, amb un comiat— que estem morint des del precís moment que vam néixer, i que deien bé els antics romans quan recordaven que negar la mort o viure com si mai no haguéssim de morir suposa ignorar l'exacta meitat de la nostra naturalesa.

Un passatge retòricament brillant de *Contra la mort* és el poema «Deliris», on el poeta diu esperar «prodigis de la mort i no del cap» si els objectors s'entesten a criticar un excés d'optimisme en qui creu que, en morir, mai no tindrà els ulls buits. La ironia epigramàtica de Pere Rovira assoleix aquí el cim més alt: no pot el «deliri» fer meravella amb la llei inexorable del final definitiu, però sí que pot, renunciant a tota idea i a tota ciència sobre la mort, projectar-se, elevar-se, pensar-se en un sentiment il·limitat (aquest joc semàntic ens anticipa la intenció i el sentit dels magistrals versos amb què es tanca el llibre —«Els dons»—: «el meu amor no entén la paraula morir; / per estimar-te sempre, no em necessita a mi»).

La poesia permet aquestes irreverències: 'contra la mort' vol dir, justament, que podem formular l'oposició desitjant que hi hagi, si no vida, sí 'record de la vida' fins i tot 'més enllà'. Sort en tenim de la poesia: pensem per un moment —per bé que respectable— com d'estreta és, en canvi, la visió del científic, la del forense, la del naturalista. La poesia de Pere Rovira ens convida a una exploració honesta dels límits, a una apologia de la transcendència (que no és altra cosa que un art del desig, com ho pot ser la música pura o, tal vegada, l'art de la procreació); perquè mai no ha estat demostrat que la poesia no sigui, al capdavall, una qüestió de fe (una fe autèntica, lliure de supersticions): «Volen que només hi hagi, rere la llosa blanca, / els ossos i la cendra de la carn, / abandonats, sense ànima...» («L'ànima mortal»). El desig és el veritable motor de la bona memòria, de la memòria del bon amor que et recorda i que, un cop mort també, amb el gran amor es retroba («L'ànima mortal»): «l'ànima de la pell i del plaer, / que no busca el perdó / i només vol durar / dins del temps dels amants» (o bé, a «Cançó teva»: «Quan respirem llum, / la mort s'asfixia»; o bé, a «L'arena»: «brillarà l'absència / dintre del teu vas, / i seré d'un vidre / que no es trencarà»).

Pere Rovira és un poeta de la immensitat, de l'emoció que cerca l'infinit; aquesta emoció és acceptada pel lector amb tota naturalitat perquè brolla natural i sincera; i així s'esdevé que en un mateix poema («Enyorança») puguem llegir, i sense que les idees o les imatges es trepitgin o es facin cap mena de nosa: «Lluny de la meva mar»

[encara és ‘nostra’], i «la nocturna mar que no ens farà cap mal» [la mar que ja no és ‘teva’ ni ‘meva’ sinó onada terrible i col·lectiva que se’ns emporta, la mar a què se’ns condemna —la mar horaciana: [...] *unda, scilicet omnibus, / quicumque terrae munere vescimur, / enaviganda* [...], «[...] mar que, sense excepció, tots els qui ens nodrim de la terra i de la seva generositat haurem de creuar [...]» —]. De fet, l’enyor és desig en estat pur (en llatí s’anomenava *desiderium*; i encara en italià, ‘desiderare’ és «voler molt allò que o mai no hem tingut o sí vam tenir i ara se’ns nega cruelment»: una fascinant coincidència etimològica i semàntica). Per tant, si l’enyor és desig en estat pur, també és una seguretat d’haver viscut; i no cal que hi hagi recança per l’ideal que no hem assolit: *beatus ille qui* («Feliç el que té», en versió roviriana) no és ja, pròpiament, el somni de l’usurer que deixa per a demà allò plaent que sap que mai no acabarà fent, sinó una declaració —resignada, però qui sap si alegre alhora— de la pròpia joia que, per bé que ferida, és la causa certa de les «ales a la sang», de «la celística d’un nom / que [...] espera cantant», del «plaer més fort» («Fuga»). No hi ha un camí més directe, d’altra banda, a la consecució d’«una veu que fos veu de tots dos» («La veu»). Pere Rovira, doncs, s’ha apropiat amb gran solvència a unes regions de la poesia que tot sovint es confonen amb el misteri i que, per a una majoria de poetes, constitueixen malsons paorosos (quan no ocasions d’estaveïllar-se contra els impossibles del pensament i del llenguatge).

El poeta Pere Rovira mai no ha estat una ‘construcció’ de l’home Pere Rovira, sinó una prolongació —un increment— (com ho és el violí dels braços) del millor que aquest home porta a dins. Finalment, Pere Rovira ha estat un mestre de moltes generacions (d’alumnes i de poetes) en la tasca d’encomanar la idea —valuosa— de pensar la vida com a ocasió per llegir llibres. No ens hauríem de morir sense abans haver llegit certs (molts) llibres. No cal que el poeta hagi mort —llarga vida al poeta! — per afirmar que, entre els llibres de poesia en català, *Contra la mort*, de Pere Rovira, ocuparà un lloc eminent.

MATÍAS LÓPEZ LÓPEZ